

Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på
menneskelige levninger
Kongens gate 14
0153 Oslo

Din ref. 2021/141
Vår ref. 64/22/554.2/KB
Sted Oslo
Dato 1.2.2022

Innspill til Skjelettutvalget fra Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU): Høringssvar om forslag til revidert «Forskningsetisk veileder for forskning på menneskelige levninger».

NIKU takker for muligheten til å uttale oss om forslaget til revidert «*Forskningsetisk veileder for forskning på menneskelige levninger*». Vi synes utvalget gjør et viktig arbeid med regelmessig revisjon av veilederen, noe som bidrar sterkt til å holde den relevant og i tråd både med aktuelle problemstillinger i samfunnsdebatten, med omorganisering i offentlig forvaltning og med forskningsutviklingen. Vi synes omstrukturering av teksten i to deler fungerer godt. Dette tydeliggjør både generelle og etiske forhold knyttet til forskning på menneskelige levninger, men også de særlige kvalitetskrav som bør stilles til forskning som medføre forringelse av denne type materiale. Det fungerer bra å trekke ut informasjon om lovverk i et eget appendiks.

Veilederen gjelder primært *forskning* på menneskelige levninger definert som «... intakte skjeletter, deler av skjeletter, samt annet humant biologisk materiale som oppbevares ved offentlige museer og samlinger, eller som vil komme frem ved fremtidige arkeologiske og andre undersøkelser» (s.2).

«Forskning» omfatter «forskningsrelatert undervisning, formidling, utstillinger, repatriering og håndtering av menneskelige levninger i forvaltningen, i tillegg til forskningsprosjekter» (s.3). Det er presisert at veilederen ikke skal «erstatte, tolke eller utfylle gjeldende lovgiving og reguleringer».

NIKU mener det er svært positivt at sammenhengen mellom forskning og forvaltning understrekes. Veilederen har relevans for kulturminneforvaltningen, der avgjørelser om hensyn til og håndtering av menneskelige levninger tas både i forbindelse med saksbehandling og ved arkeologiske undersøkelser. Rådende forvaltningspraksis har konsekvenser både for mulighetene til etisk ansvarlig håndtering av - og fremtidig forskning på - arkeologisk fremkomne menneskelige levninger.

Disse to spørsmålene henger sammen og dreier seg om hvordan forskningsobjektet er skaffet tilveie, dets representativitet og egnethet for forskning. NIKU mener dette har betydning for prosjektets kvalitet og etiske etterrettelighet, og bør være en del av grunnlaget for en forskningsetisk vurdering.

NIKU er enige i at hensyn til forhold beskrevet under Del A og del B bør etterstrebes, men vi ser at dagens lovverk legger rammer for forvaltning av arkeologiske fremkomne menneskelige levninger som kan gjøre det vanskelig å etterleve disse prinsippene. For eksempel vil levninger som ikke er automatisk fredet, og dermed uten lovpålagt vern, som regel ikke kunne beskyttes mot destruksjon ved en arkeologisk forvaltningsundersøkelse. Eventuelle nålevende etterkommere eller berørte grupper vil ikke kunne identifiseres eller orienteres om funnet, og det vil ikke la seg gjøre å dokumentere levningenes kontekst, opprettholde individsammenheng eller gjøre en god vurdering av vitenskapelig kunnskapspotensiale.

Vi vil oppfordre Skjelettutvalget til å adressere/kommentere to sentrale utfordringer knyttet til dette temaet i sin veileder:

- 1 *Fredningsgrensen 1537* vanskeliggjør etisk og faglig forsvarlig håndtering av arkeologiske menneskelige levninger som ikke har formelt vern, og dette vil kunne bidra til at det produseres mangelfulle eller tendensiøse arkeologiske data og at representativitet svekkes.
- 2 Det er uklare og varierende kriterier for avgjørelsen *om kuratering eller gjenbegravning* av arkeologiske menneskelige levninger blant forvaltningsinstitusjoner i Norge. NIKU har sett at det kan være en risiko for at osteoarkeologi-faglige vurderinger, og hensyn både til funnkontekst og fremtidig metodeutvikling ikke vektet nok i avgjørelsen. Det er heller ikke selvforklarende hva som faktisk ligger i begrepet gjenbegravning.

Punkt 10 omhandler repatriering og gjenbegravning.

Vi ønsker å presisere at gjenbegravning i forvaltningsarkeologisk sammenheng vil kunne bety deponering av deler av et ukjent antall individer på ukjent sted, fordi det ikke skal tas inn til magasinering. Det kan også bety at levningene blir fjernet maskinelt eller fylt tilbake sammen med øvrige oppgravde masser på stedet.

Det bør også vurderes annen dokumentasjon enn kun prøvetaking for biomolekylære/kjemiske analyser, f.eks. dokumentasjon av morfologi og patologiske forandringer gjennom osteologiske analyser, bildedokumentasjon (foto, scanning, annet etc.).

Punkt 11 omhandler utstilling av menneskelige levninger. Vi ønsker å presisere at dette også vil kunne omfatte andre former for formidling, som deling av foto- og videomateriell via ulike kommunikasjonsplattformer eller media.

Med vennlig hilsen

Kristin Bakken
Administrerende direktør

Katharina Lorvik
Seniorrådgiver Arkeologi